

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

УДК 37.313.78:004.82-047.72

DOI <https://doi.org/10.32840/2707-9147.2020.85.8>

В. П. БЕХ, М. В. ТУЛЕНКОВ

ОСВІТНЯ СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНОГО СОЦІУМУ В ДИСКУРСІ ПАРАДИГМАЛЬНОГО ПРОГНОЗУ

У статті в контексті закономірностей життєвого циклу освіти індустріального суспільства прогнозуються шляхи становлення освітньої системи нової інформаційної доби в алгоритмі самоврядного потенціалу сучасного соціуму. Підкреслюється, що процес налагодження системи освіти нового віку проходить у самоорганізованому режимі. Для цього оцінюються: 1) стан «духу епохи», який несе в собі персоналізоване (інформаційне, мережеве, знання, цифрове) суспільство, як приклад нового типу життєвого порядку для глобальних громада; 2) світоглядні імперативи екогуманістичного наповнення освітньої спільноти планети; 3) ідеологічні настанови сталого розвитку; 4) концептуальні передумови формування нового типу освіти, які жодним чином не відповідають трансформації насильницької парадигми навчання та виховання молоді технократичного віку; 5) стан фундаментальної науки як причина, що на основі освоєння нової класифікації соціальної праці повинна породжувати модернізацію змісту освіти у XXI столітті; 6) зміст залученого сегмента сенсогенезу, який породжує новий поділ інформаційної роботи з метою якісного обслуговування нових операційних сил, що веде до переваг розвитку духовного виробництва над матеріальним. Прогнозується, що новий соціальний розподіл праці сформує якісно нову номенклатуру працівників у галузі національної та міжнародної освіти.

Виявлено проблеми сучасного стану теорії освіти та педагогіки, які не встигають виробити перспективи національної та міжнародної освітньої політики, що відповідають потребам соціального організму планети. Увага освітян зосереджувалась на неадекватності існуючих педагогічних та організаційних засобів впливати на формування творчої особистості, оскільки вони лише покращують збереження індустріальної системи освіти. Планетна особистість виправдана як ідеал освіченої людини 21 століття та кінцева мета навчання та виховання у Всесвітньому товаристві знань. Принцип персоналізації / індивідуалізації визначається як основний параметр управління поколінням майбутньої системи освіти. Акцентовано увагу на перевагах відкритої системи освіти, що підвищує ступінь індивідуальної свободи в глобалізованому світі. Педагоги та керівники освіти рекомендуються звертатися до принципів еволюції, які сильніше сприяють поширенню людської

діяльності в школі. Підкреслено привабливість ідеї самоосвіти для сучасного молодого покоління у віртуальному просторі інформаційної доби.

Ключові слова: планетарна особистість, індустріальна освіта, інформаційна освіта, дух епохи, наука, евалюація, вільна освіта, соціологічна теорія освіти, когнітивна педагогіка, персоналізація, індивідуалізація, параметри управління освітньою системою.

Передусім зазначимо, що сучасна планетарна спільнота знаходиться в процесі радикального міжцивілізаційного зсуву, тобто переходу від техногенної цивілізації до інформаційної. Цей перехід стосується й сучасного українського суспільства, яке одночасно здійснює також політико-організаційне перезавантаження власної системи державного управління після виборів Президента України та Верховної Ради України 2019 року. Тому закономірності життєвого циклу системи освіти індустріальної доби важливо використати для оцінки нинішнього стану вітчизняної освітньої сфери, сподіваючись виокремити в надмірно збудженому соціальному хаосі актуальні обрії майбутньої освіти.

Це є вкрай важливим, оскільки в перебігу переходу планетарної спільноти від аграрної до індустріальної цивілізації тогочасний соціум вже переживав подібну трансформацію. Як відомо, індустріальна цивілізація відкинула застарілі типи сімейної, гувернантської та церковно-парафіяльної освіти (які головним чином відповідали аграрному суспільству), впроваджуючи нові форми конвеєрного типу. У той період було вибудовано якісно нову масову й стандартизовану підготовку фахівців, в якій учні уподібнювались до деталей машинно-конвеєрної стрічки, переходячи із класу в клас, від одного вчителя-предметника до іншого. Тож, здійснюючи прогноз майбутнього характеру і модусу (від лат. *modus* – міра, спосіб, образ або вид) освіти інформаційної доби, передбачається спочатку дослідити життєвий цикл соціальної системи індустріальної епохи, який, на наш погляд, складається з таких чотирьох етапів: перший етап – етап зародження – середина XVI ст. – кінець XVII ст.; другий етап – етап зростання – кінець XVII ст. – кінець XIX ст.; третій етап – етап зрілості – кінець XIX – остання чверть XX ст.; четвертий етап – етап занепаду – остання чверть XX ст. – середина XXI ст.

При цьому цілком очевидним є той факт, що система освіти як соціальне явище підкоряється різним механізмам, які забезпечують її функціонування в часі та просторі, зокрема: на етапі зародження діють механізми самоорганізації та саморегуляції соціальних структур; на етапі зростання – механізми гомеорезу; на етапі зрілості – механізми гомеостазу, а на етапі занепаду – механізми гомеоклазу. Водночас тут важливо звернути увагу на один методологічний запобіжник: якщо необхідно здійснити зіставлення елементів еволюції соціального світу, то слід пам'ятати, що «еволуція теж перебуває в процесі радикальної реконцептуалізації» [6, с. 262]. Це означає, що на пряму аналогію

організаційних форм перехідних етапів між різними цивілізаціями не слід розраховувати, але загальний алгоритм має зберегтись, оскільки соціальні системи живуть за спільними соціальними законами.

Аналіз нинішнього стану системи індустріальної освіти дає підстави констатувати, що він є вкрай перезрілим і утримується за допомогою надмірної організаційної активності між/наддержавного, національного і корпоративного менеджменту освіти. Але головними недоліками даної системи, з нашої точки зору, є такі: закритий або напівзакритий характер, який долається тільки шляхом проведення вимогливих іспитів, співбесід або тестувань; неприпустиме звуження рівня свободи учасників навчального процесу; застаріла семантика змісту навчання, авторитарний характер стосунків між викладачем і студентом, побудований на основі «суб'єкт-об'єктних» відносин. Більше того, головний інструмент індустріальної освіти – так звана модульна система – є не чим іншим, як засобом посиленого контролю за знаннями студентів на рівні окремих навчальних тем; значне зниження ролі виховної взаємодії викладача і студента та зменшення впливу особистості педагога на молоде покоління; введення електронних журналів відвідування занять студентами, формалізоване тестування та інше. Це далеко не повний перелік «слабких місць» Болонської системи, що не відповідає ключовим умовам інформаційного суспільства, яке потребує від особистості фахівця значно більшого рівня свободи і креативності.

Із метою прогнозування перспектив нового типу освіти варто виходити з того, що освітня система зароджується і занепадає під впливом зовнішньої логіки, переважно завдяки видозмінам щодо поділу суспільної праці, або метаболізму планетарного соціального організму, в той час як становлення і функціонування даної системи здійснюється за внутрішньою логікою, тобто на основі суспільного поділу праці, в якому освітня діяльність є відносно самостійним сегментом інформаційного суспільства. Виходячи з аналізу закономірностей функціонування соціальних систем, можна помітити деякі контури ціннісно-сислової матриці освіти інформаційної доби. При цьому виявляється, що процес зародження системи освіти інформаційної доби відбувається у просторі соціального хаосу, в якому опинилась й освітня діяльність завдяки *гомеоклазу* системи освіти індустріальної доби.

Натомість передумовами породження освітньої системи інформаційної доби є, на наш погляд, такі три чинники: 1) новий поділ суспільної праці, що визріває у глибинах планетарного соціуму та видозмінює індустріальну працю, яка породила конвеєрну технологію суспільного виробництва, в тому числі у сфері освіти; 2) виникнення під впливом нового поділу праці специфічного виду освітньої діяльності, провідниками якого стає та частина освітньої спільноти, яка оволоділа елементами нової інформаційної культури; 3) зміни в соціальному інституті освіти, зумовлені метаболізмом планетарного соціального організму.

Водночас звернімо увагу на те, що освіта як соціальний інститут і освіта як соціальна система – два принципово різних соціальних явища. У першому випадку від людини майже нічого не залежить, а у другому випадку соціальна структура є вивором людини. Але модератори сучасної освіти, принаймні в Україні, не розуміючи даного факту, часто-густо висувають такі пропозиції, виконання яких у практичній площині є принципово неможливим.

Поряд із цим важливою передумовою є наближення так званої четвертої хвилі науково-технічного прогресу, що несе в собі *шостий* технологічний уклад у вигляді нових алгоритмів дії людини, продуктів і послуг. При цьому докорінно змінюється життєвий устрій планетарної спільноти, оскільки на поверхні з'являється за визначенням польсько-британського соціолога З. Баумана так зване «індивідуалізоване суспільство» [1], в якому: 1) на передній план виходить людина як головна мета культурно-історичного процесу; 2) приватний інтерес починає превалювати над колективним; 3) духовне виробництво посуває на другий план високоавтоматизоване промислове виробництво; 4) світова економіка стає зеленою, цифровою і змінює принцип динамічної рівноваги на принцип стійкої нерівноважності, що приводить суспільство до стану постійного ризику; 5) глобалізація «забирає» в життєвого устрою планетарного світу соціальний простір як параметр організації життя пересічної людини і національної спільноти; 6) ринок товарів і послуг стає глобальним ринком, окремі напрями релігійних вчень тяжіють до створення світової релігії, а освіта стає глобальною освітою; родове життя пересічних людей і народів із національних утворень регіонального базування стає глобальним громадянським суспільством; 7) структура сучасного світового устрою стає замість стільникової мережевою, що призводить до часткової анігіляції соціального інституту держави і громадського управління; 8) якість життя світової спільноти відтепер визначає інформатизація як чинник її фундаменталізації, на основі якої вже сьогодні відбувається значне зростання методологічного знання; 9) національні держави поступово, але неухильно, шляхом створення континентальних і міжконтинентальних структур (на кшталт Трансантлантичного співтовариства, ЄС, БРІК, Африканського Союзу, Північноамериканського Союзу тощо) трансформуються у світову державу і поступаються світовому суспільству знань. Цю тенденцію досить влучно прокоментував німецький соціолог У. Бек, який стверджував: «Як модернізація поглинула структуру феодального суспільства у XIX ст. і породила індустріальне суспільство, так і сьогодні модернізація поглинає індустріальне суспільство, а йому на зміну приходить інша сучасність» [2].

Для розуміння майбутнього освітньої системи продуктивною, на наш погляд, є думка З. Баумана про те, що «індивідуалізоване суспільство є реальністю нинішнього дня», якому притаманні такі головні ознаки: «1) втрата людиною контролю над більшістю значущих

соціальних процесів; 2) зростаюча у зв'язку із цим невизначеність і прогресуюча незахищеність особистості перед обличчям неконтрольованих нею змін; 3) прагнення людини, яке виникає в таких умовах, відмовитися від досягнення перспективної мети заради отримання негайних результатів, що в кінцевому рахунку призводить до дезінтеграції як соціального, так і індивідуального життя» [1]. Суспільна практика сьогодення показує, що вже наше покоління живе одним днем. Тож додати до цього нам нічого. При цьому підставою породження якісно нової системи освіти є фундаментальна наука, що опановує новий сегмент смислогенезу і виводить на використання нового виду джерела руху – енергії інформації у п'ятому технологічному укладі, а енергія мереж, часток і ансамблів часток – у шостому. Тому саме наука, як свідчить аналіз, живить сферу освіти новим знанням про наукову картину світу, штучний інтелект, генетику, нанотехнології, робототехніку, космос тощо. Ці нові знання мають, за логікою, швидко з'являтися в інформаційних банках, підручниках і навчальних посібниках як результат досягнення сучасних наукових здобутків. Їх інтенсивне використання фахівцями на практиці – головний чинник якості розбудови системи інформаційної освіти.

Адже якщо в результаті навчання отримане професійне знання не змінює поведінку фахівця, то така система освіти явно пробуксовує. Оволодіння оновленим тезаурусом науки є провідним засобом саморозгортання сучасного духовного виробництва загалом і системи освіти як засобу самовідтворення соціального цілого зокрема. У добу індустріалізації за таким принципом входило в життя промислове виробництво. На жаль, фундаментальна наука починаючи із другої половини ХХ ст. знаходиться в пошуках нової парадигми, а відтак не живить на перспективу освіти. У цьому фактично полягає *перша* серйозна перепона на шляху породження нової системи освіти ХХІ ст., яка вказує на відсутність фундаментальної науки в університетах і, як наслідок, – невідповідність освітньої теорії та практики вимогам інформаційного суспільства. Навчальні програми, навіть в університетах, не завжди віддзеркалюють семантику п'ятого технологічного укладу, що відживає свій вік. Це означає, що для оволодіння сьогоденням потрібні принципово інші мисленнєві конструкції, притаманні шостому технологічному укладу. Не спрацьовують, на нашу думку, насамперед академічні інститути Національної академії педагогічних наук, покликані теоретично та методологічно опрацьовувати і перетворювати здобуті наукові знання в навчальні теми, а за допомогою обґрунтування нових теоретичних концепцій в царині освіти оперативно забезпечувати учасників навчально-виховного процесу ефективними технологічними і методичними розробками. При цьому слід враховувати й той факт, що на новому етапі еволюційного розвитку планетарної спільноти класична педагогіка буде поступитись місцем когнітивній педагогії. Когнітивістика сьогодні проникла майже в усі сфери суспільного

буття, навіть в економіку, про що свідчить присудження Нобелівської премії за 2018 рік американським вченим В. Нордхаусу і П. Ромеру [4].

Наступний чинник характеризується тим, що у сфері освіти на кожному етапі життєвого циклу системи індустріальної освіти з'являвся новий вид знання, який визначав мейнстрим розвитку системи індустріальної освіти. Таким новим видом знання (яке відрізнятиме систему освіти інформаційної доби від освіти індустріального періоду) буде, на наш погляд, методологічне знання. Це означає, що пануюча нині фактологічна парадигма, особливо у сфері вищої освіти, має терміново змінитись на методологічну парадигму освіти. Прорив у освіті має бути забезпечений на наступному етапі її життєвого циклу відкриттями у галузі природничих наук на горизонті вивчення мікросвіту загалом. Пріоритет тут належить мікробіології та когнітивістиці, оскільки в найближчі роки XXI ст. більше третини усіх послуг у сфері науки, медицини, освіти, культури і виробництва будуть спрямованими безпосередньо на людину. Тому соціальна теорія освіти має глибоко осмислити необхідність сучасного переходу в системі глобальної освіти з конвеєрного принципу організації та функціонування на принцип персоналізації з боку менеджменту освіти, а також на принцип індивідуалізації з боку учасників навчально-виховної взаємодії з прогнозом швидкого переходу до «безлюдних» технологій передачі знання від одного до іншого покоління людей.

Зовнішні умови, як свідчить аналіз, є визначальними для формування соціального тіла освітньої системи інформаційної доби. Тому органи державного і приватного управління сучасною освітою мають дівіше наближувати становлення освіти XXI ст. шляхом цілеспрямованого впливу на створення позитивних зовнішніх умов, до чого підводить «дух когнітивістики» в економіці та освіті, що об'єднує теорію пізнання, когнітивну психологію, нейрофізіологію, когнітивну лінгвістику і теорію штучного інтелекту» [3]. І тут виникає низка проблем щодо ролі інтелектуальних еліт у наближенні ідеалу освіти XXI ст. до його практичного відтворення в житті сучасного соціуму. На практиці це означає, що постпостмодернізм, обслуговуючи етап занепаду системи індустріальної освіти, заплутався сам у собі та спроможний вивести свідомість планетарної спільноти на якісно новий рівень осмислення науки, культури та освіти. Відсутність адекватної соціально-філософської думки і наукового світогляду автоматично блокують появу перспективної ідеології для спрямування практичних зусиль, зорієнтованих на породження системи освіти інформаційної доби. Про це свідчить діяльність сучасних органів державного управління, що керуються ідеологемами бюрократизованого технократизму і є на практиці є не чим іншим, як прошарком світової корпоратократії.

Наприклад, намагання органів галузевого управління реалізувати прийняті нещодавно закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про фахову передвищу освіту» (2019), Національну

концепцію Нової української школи (2017) спрямовані головним чином на пролонгацію алгоритму дії системи індустріальної освіти в нову інформаційну цивілізацію, а це є вкрай неприпустимим, оскільки не відповідає духові і змісту нової інформаційної епохи. На практиці такі намагання ведуть, як правило, до «закручування гайок» шляхом незкінченного вдосконалення адміністративних аспектів освіти, що перетворилось на своєрідний «організаційний тероризм», оскільки перманентно «вдосконалюються» форми і зміст навчальних планів, вводяться все нові й нові вимоги до ліцензування та акредитації освітніх програм, постійно змінюються умови ліцензування і акредитації навчальних закладів освіти, впроваджується постійна переатестація вишів, сертифікація викладачів, безкінечне примітивно технологізоване тестування, перепідготовка і підвищення кваліфікації викладачів за кордоном, вимогами до доцентів і професорів щодо знання іноземної мови на рівні B2, формалізація публікацій у журналах «Scopus» та «Web of Science», стажуванням за кордоном за власний рахунок викладачів при мізерній зарплаті, директивне регулювання цін на освітні послуги для навчальних закладів та інше. Більше того, вступна кампанія нині у вітчизняних університетах – це справжнє випробування на витривалість і втрачена відпустка для половини професорсько-викладацького складу, особливо керівників факультетів і кафедр, провідних викладачів, педагогічного і технічного персоналу.

При цьому не можна не звернути уваги на посилення «адміністративного тиску» сучасних чиновників, ідеологів та менеджерів освіти і на випускників системи середньої освіти, вступ яких до вишів перетворився на «екзекуцію» в повному сенсі цього слова. Зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО), а в інших країнах єдиний державний іспит (ЄДІ), особливо у сфері гуманітарного знання, є насправді удосконаленим інструментом індивідуалізованого ідеологічного контролю за лояльністю молоді людини щодо чинного політичного режиму. У системі вищої освіти – це ЗНО під час вступу на деякі напрями та спеціальності магістерського рівня. Це ще можна розглядати як інструмент відбору на навчання за державний кошт, але ж ніяк для контрактників, які обирають, наприклад, соціально-управлінські або соціально-культурні чи мистецькі спеціальності. Причина такої поведінки вітчизняних органів державного управління освітою полягає в тому, що складність і функціонал їхньої структури не відповідає масі контингенту, що складає національну систему освіти. Натомість компенсація відбувається за рахунок закономірного прояву сплесків агресивної енергетики.

У той же час на основі закономірностей етапу зародження системи індустріальної освіти можна прослідкувати моменти породження паростків освітньої освіти ХХІ ст. Адже будь-яка соціальна система видозмінюється і набуває цілісності тільки в процесі взаємодії суб'єкта і об'єкта. Це вихідна позиція, що не викликає жодних сумнівів. Йдеться про *ідеал* освіченої людини у вимірі інформаційної доби

XXI століття, якого, як свідчить аналіз, поки що немає. А тотальна зацикленість сучасного менеджменту освіти на прагненні за будь-яку ціну «врятувати», модернізувати систему індустріальної освіти за умови відсутності ідеальної моделі випускника системи освіти інформаційної доби призводить до розбалансування усіх елементів цілісності освітньої діяльності. Який же вихід? Він є, але досить складний. Якщо інформаційна освіта не впливає з індустріальної доби, то її мета має бути спроектована на основі інноваційної ціннісно-проектної свідомості її організаторів, оскільки чим швидшим є рух фарватером соціальної еволюції, тим краще можна розгледіти те, що стоїть за окремими науково-педагогічними заходами, тобто до яких власне наслідків у підсумку призводить професійна діяльність у сфері освіти.

З іншого боку, у сфері вищої освіти, як відомо, існує дефіцит викладацьких кадрів, які володіють креативним знанням, сучасною науковою картиною світу і, більше того, комп'ютерними технологіями викладання у конкретній галузі професійної освіти, не кажучи вже про загальноосвітню ланку. Виникла також гостра необхідність у формуванні інформаційної культури викладачів, яка відповідає реаліям XXI століття. Вирішуючи на практиці гостру проблему дефіциту перспективних викладацьких кадрів у руслі ідеології індустріальної парадигми, організатори сучасної освіти намагаються на новому рівні реанімувати інститути тьюторів, фасилітаторів, гувернерів, репетиторів, бізнес-тренерів, коучів, тренінг-організаторів, наставників, менторів тощо. Але така проста аналогія в інформаційному суспільстві не спрацює [6]. Не виключено, що найбільш затребуваною спеціальністю у найближчому майбутньому стане психолог-комунікатор, тренер-наставник, менеджер-організатор або оператор освітнього центру, до функцій яких мають входити обов'язки розроблення планів індивідуального розвитку для конкретної особистості та шляхи її мобільного соціального залучення до рухливого соціуму.

Водночас, оскільки інформаційна цивілізація повинна ґрунтуватись на принципово іншому субстраті, а також мати специфічну структуру, постільки й освіта інформаційної доби, тобто глобальна фундаментальна освіта має обслуговувати життєдіяльність людини в будь-якому куточку планетарного світу в усьому різноманітті виробничих процесів. Отже, фундаменталізація стає наслідком розвиненого духовного виробництва. Це відбуватиметься за таким самим зразком, як відбувалось в епоху індустріалізації. Сутність процесу *фундаменталізації* освіти полягає в оволодінні людиною змістом процесу генералізації знань, що реалізується шляхом інтеграції загальнолюдських і професійних, теоретичних і практичних, раціональних і ірраціональних компонентів знань про планетарний соціальний світ і всесвіт, здобутих на засадах системного підходу. При цьому фундаменталізація освіти реалізується як «тенденція поширення і поглиблення фундаментальної підготовки при одночасному скороченні обсягу загальних і обов'язко-

вих дисциплін за рахунок більш суворого відбору матеріалу, системного аналізу змісту і виділення основних інваріант» [8].

Швидкий наступ індивідуалізованого суспільства і агресія приватного інтересу мимоволі несуть у собі якісно новий принцип організації навчання і виховання: з боку державного і приватного менеджменту освіти – принцип персоналізації освіти, а з боку студента або учня – принцип індивідуалізації. Тому цей аспект має бути стрижнем, або провідною ідеологією розбудови системи освіти інформаційної доби. Він потребує серйозного теоретичного обґрунтування, оскільки завдяки цьому можна розкрити природні задатки людини, сформулювати креативну особистість з високим рівнем індивідуальної свободи. Саме цього вимагає ринок найближчого майбутнього, що переходить на глибоку автоматизацію і роботизацію промислових процесів. Пересічній людині «вижити» в таких умовах можна лише за рахунок організації власної справи, а талановитій – рухати уперед соціальний розвиток шляхом її участі в методологічній і аксіологічній обробці накопичених знань, створюючи нову онтологію планетарного соціального світу.

На користь формування системи нової освіти свідчить випереджальний розвиток морфології інформаційного суспільства в усіх сферах, від управління державою до створення центрів дистанційної освіти і створення персональних кабінетів абітурієнтів. Це на сьогодні – dokonаний факт. Тут повною мірою виявляється планетарна тенденція до становлення онтологічної цілісності й мережовості соціального світу, тобто перехід від стільникової до мережевої структури. У просторі глобальної освіти ця тенденція не тільки розповсюдилась, але й матеріалізувалась у вигляді віртуальних мегауніверситетів та інших дистанційних форм сучасного професійного навчання. Отже, майбутнє за системою відкритої освіти. «Відкрита освіта – це освіта без академічних вимог до вступу, зазвичай передбачається, що навчання проходить онлайн. «Відкриту» освіту розширює доступ до навчання, пропонованого у школах і університетах.

Термін «відкритий» стосується усунення бар'єрів, які можуть перешкоджати як можливостям, так і визнанням участі в освітньому процесі, заснованому на якісному навчанні. Одним із аспектів відкритості освіти є розроблення та впровадження відкритих освітніх ресурсів. Наприклад, інституційна практика, спрямована на усунення бар'єрів для входу, не матиме академічних вимог до вступу. До таких університетів вже сьогодні відносяться Відкритий університет у Великобританії, Університет Атабаски, Університет Томпсон Ріверс, Open Learning [en] в Канаді. Програми дистанційного та електронного навчання, такі як MOOC і Open Course Ware [en], істотно вплинули на відкритість і доступність освіти. Відкриті навчальні заклади пропонують чимало безкоштовних схем сертифікації, акредитованих такими організаціями, як UKAS [en] у Великобританії і ANAB [en] в США» [5].

Поряд із цим менеджерам освіти слід звернути особливу увагу на досвід Нідерландів і Фінляндії щодо організації вільної освіти для школярів. Наприклад, на діяльність експериментального навчального закладу *Agora College*, що знаходиться в Рурмонді (Нідерланди) і працює з 2007 року. Тут організація навчання спрямована на підвищення творчого потенціалу учнів на основі їхніх пропозицій, а не контрольованого навчання засобами класичної вербалізації з боку вчителів. Тут діти самі творять себе під супроводом тренерів. Вільних місць у цій школі немає [5; 6].

Тому головним напрямом освіти майбутнього має стати формування аналітичної компетентності у площині прийняття особистих і колективних рішень, оскільки проблема аксіоматичного оволодіння фактологічним матеріалом у найближчому майбутньому принципово знімається. Людина повинна самостійно орієнтуватись у нестандартних життєвих ситуаціях. Для цього важливо надати їй методологічні знання і сформувати практичні навички ухвалювати креативні рішення. Тому якісне надбання у змісті нової системи освіти полягає в «переході» її на рівень методологічної парадигми, що має забезпечити суспільне виробництво і накопичення когнітивного капіталу. Перспективні форми і методи навчання вже сьогодні стають очевидними, оскільки дистанційне навчання, віртуальні університети, образна подача матеріалу на основі ІТ-технологій – це вже реальність освіти початку ХХІ ст. На черзі не тільки інтеграція мозку людини з інформаційними мережами, але й прямиї запис загальногуманітарної і професійної інформації на структури мозку людини. Останнє відбудеться найближчим часом за рахунок проривів у галузі природничих наук і технологій 5G, про які ми, освітяни, мало що знаємо.

Тому проблема ефективного управління навчально-виховним процесом полягає у сприйнятті і підтримці на основі «іконічного повороту» інформатизації освіти і збагаченні новими науковими знаннями, своєчасному введенні у практику якісно нового тезаурусу або докорінному оновленні її семантичного поля. Жорстке адміністрування з боку державного менеджменту на цьому етапі життєвого циклу системи освіти інформаційної доби неприпустиме, оскільки приватний інтерес до неї не визрів, тренди її саморозгортання ще тільки формуються, а соціальна інфраструктура вже почала переструктуруватись під шостий технологічний уклад. Професійна освіта тут очевидно відстає, оскільки семантика нового укладу не адаптована під понятійний апарат даної освіти.

У дискурсі вищевикладеного гострим є питання, наскільки практика вітчизняного державного управління освітою відповідає тенденціям нової доби. Наша відповідь негативна, оскільки державний менеджмент сьогодні наполягає на посиленні насильницької організації та всеосяжного контролю за навчанням. Введення сьогодні так званої дуальної освіти слід розглядати як вимушений компроміс,

а не закономірність раціонального «вдосконалення» системи індустріальної освіти і принцип майбутньої освіти інформаційної доби. Тому така практика державного управління сьогодні є головною перешкодою для переходу до системи інформаційної освіти, побудованої на суб'єкт-суб'єктних відносинах, до якої більшою мірою тяжіють приватні, ніж державні навчальні заклади.

Держава має бути більш гнучкою на шляху сприяння становленню інформаційної освіти, яка має бути максимально відкритою, оскільки конформістськи налаштований професор або доцент не зможе зростити креативного фахівця відповідно до вимог вже не п'ятого, а шостого технологічного укладу. Сучасний світ масово переходить до шостого управлінського укладу, тобто використовує регуляцію соціальними процесами шляхом створення низки зовнішніх умов, що викликають передбачувані реакції відповідної соціальної системи. У сфері сучасної освіти для цього призначена технологія евалюації (evaluation), до якої вітчизняний менеджмент освіти ще не дійшов. Рефлексивне партисипативне чи суб'єкт-суб'єктне, тобто партнерське управління залишається поки що terra incognita для наших менеджерів освіти.

Із викладеного вище випливають головні висновки.

По-перше, боротьба нового зі старим піднімає на поверхню якісно новий життєвий устрій планетарної спільноти – індустріальне суспільство поступається індивідуалізованому суспільству, приватний інтерес отримує значну перевагу над колективним, принцип динамічної рівноваги в економіці поступається принципіві сталої нерівноважності, принципи природо споживання і природозбереження поступаються природокористуванню, а в освітній системі конвеєрний принцип поступається принципу персоналізації та індивідуалізації.

По-друге, зміна принципу організації системи освіти з конвеєрного на персоналізаційний та індивідуалізаційний є параметром управління освітою в умовах міжцивілізаційного зсуву планетарного світу. Держава повинна зрозуміти цей потенційний резерв пришвидшення переходу до нового алгоритму суспільного буття і надати більше свободи для саморозгортання окремих елементів системи національної освіти. Якщо надати право приватним закладам більш самостійно визначати організаційні правила освіти, то можна швидше зрозуміти нові алгоритми управління освітою ХХІ століття. Це можна забезпечити шляхом введення специфічних дипломів для випускників закладів приватної освіти.

По-третьє, ідея планетарної особистості має бути закладена в основу науково-педагогічної діяльності і громадського виховання, оскільки вона здатна сформувати і підтримувати життєдіяльність планетарного соціального організму, що базується на освіті ХХІ століття, яка має випереджати становлення духовного виробництва. Відповідно до цього слід формувати кадровий потенціал нової системи освіти, а не безкінечно переатестовувати, підвищувати

кваліфікацію чи організувати перепідготовку науково-педагогічних кадрів на застарілих принципах педагогічної діяльності.

По-четверте, перспектива формування нової системи освіти інформаційної доби напряму пов'язується з технологією «евалюації», яка не зв'язується лише із процесом отримання оцінок, а розглядається набагато ширше – як інтегративна категорія оціночно-аналітичної діяльності в управлінні якістю освіти. Оскільки евалюація в освіті охоплює широкий спектр теоретико-методологічних і практичних робіт щодо систематичного дослідження цінностей і позитивних якостей учнів на основі єдиної методології, а також поєднання кількісних і якісних методів відстеження характеру і динаміки змін» [9].

По-п'яте, ключовою ознакою етапу самоорганізації системи відкритої освіти інформаційної доби стане загострення потреби в новій науковій картині світу, звернення до ідеї антропоцену, опора на ідеологему людиноцентризму і вимога до формування суспільної моралі, що свідчитиме про можливість свідомої регуляції системи навчання і виховання молоді у вирі нової парадигми освітянського буття планетарної спільноти. Його тривалість визначає процес генної модифікації соціального інституту освіти, що є органом метаболізму планетарного соціального організму, на тлі якого з'являється соціальна система нового типу освіти XXI століття. Новий тип цивілізації завжди сформує новий тип освіти, який набуває статусу параметра рефлексивного управління соціальним розвитком. Це означатиме, що на практиці, нарешті, настане зоряний час панування фундаментальної науки і освіти.

Список використаної літератури

1. Бауман З. Индивидуализированное общество. Москва : Логос, 2005. 390 с.
2. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну. Москва : Прогресс-Традиция, 2000. 319 с.
3. Когнітивна наука. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Когнітивна_наука.
4. Нобеля з економіки присудили за дослідження впливу інновацій на клімат і на економіку. URL : https://24tv.ua/ru/mezhdunarodnye_novosti_tag1121/.
5. Открытое образование. URL : <https://ru.wikipedia.org/wiki/>.
6. Нечитайло И.С. Изменение общества через изменение образования: иллюзии или реальность? Монграфия. Харьков : Изд-во ХУА, 2015. 552 с.
7. Тоффлер Е. Третья хвиля: пер. с англ. Київ : Видавничий дім «Всесвіт», 2000. 480 с.
8. Чепак В.В. Сучасні соціологічні концепції освіти як теоретико-методологічна альтернатива класичним підходам. Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. *Збірник наукових праць*. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2009. Вип. 15. С. 570–575.
9. Евалюація в освіті. URL : <https://konspekta.net/lek-9071.html>.

Бех В. П., Туленков Н. В. Образовательная система информационного социума в дискурсе парадигмального прогноза

В статье в контексте закономерностей жизненного цикла образования индустриального общества прогнозируются пути становления образовательной системы новой информационной эпохи в алгоритме самоуправляющегося потенциала современного социума. Подчеркивается, что процесс создания системы образования нового века происходит в режиме самоорганизации. Для этого оценивается следующее: 1) состояние «духа эпохи», которое несет персонализированное (информационное, сетевое, информационное, цифровое) общество, как пример нового типа жизненного порядка для глобального сообщества; 2) мировоззренческие императивы экогуманистического наполнения образовательного сообщества планеты; 3) идеологические ориентиры для устойчивого развития; 4) концептуальные предпосылки формирования нового типа образования, никак не соответствующего трансформации насильственной парадигмы образования и воспитания молодежи технократического возраста; 5) состояние фундаментальной науки как причина того, что на основе освоения новой классификации общественного труда должна произойти модернизация содержания образования в XXI веке; 6) содержание задействованного сегмента сенсогенеза, который порождает новое разделение информационной работы, чтобы качественно обслуживать новые операционные силы, что приводит к преимуществам развития духовного производства по сравнению с материальным. Прогнозируется, что новое социальное разделение труда сформирует качественно новую номенклатуру работников в сфере национального и международного образования.

Выявлены проблемы современного состояния теории образования и педагогики, которые не имеют времени для выработки перспектив национальной и международной образовательной политики, соответствующих потребностям социального организма планеты. Внимание педагогов сосредоточено на неадекватности существующих педагогических и организационных возможностей, влияющих на формирование творческой личности, поскольку они только улучшают сохранение системы промышленного образования. Планетарная личность оправдывается как идеал образованного человека 21-го века и конечная цель образования и воспитания во Всемирном обществе знаний. Принцип персонализации/индивидуализации определяется как основной параметр управления поколением будущей системы образования. Акцент делается на преимуществах открытой системы образования, которая повышает степень индивидуальной свободы в глобализованном мире. Педагогам и руководителям образования рекомендуется обратиться к принципам эволюции, которые в большей степени способствуют распространению человеческой деятельности в школе. Подчеркивается привлекательность идеи самообразования для современного молодого поколения в виртуальном пространстве информационного века.

Ключевые слова: планетарная личность, индустриальное образование, информационное образование, дух эпохи, наука, эволюция, свободное образование, социологическая теория образования, когнитивная педагогика, персонализация, индивидуализация, параметры управления образовательной системой.

Bekh V., Tulenkov M. Educational system of information socium in paradigm forecast discourse

Based on the regularities of the first stage of lifecycle for the social system of industrial education it is predicted the status of initiation for education and perception system around the turn of the anthropocene eon. It is emphasized that the process of the new age education system set-up takes place in self-organizing mode. For this purpose, the following is assessed: 1) the state of the "spirit of the era", that carries an personalized (information, network, knowledge, digital) society, as an example of a new type of life order for the global community; 2) worldview imperatives of eco-humanistic filling of the educational community of the planet; 3) ideological guidelines for sustainable development; 4) conceptual prerequisites for the formation of a new education type that do not correspond in any way to the transformation of the violent paradigm of education and upbringing of young people of the technocratic age; 5) the state of fundamental science as a reason that, on the basis of mastering a new classification of social labor, should generate a modernization of education content in the 21st century; 6) the content of the involved segment of senseogenesis, which gives rise to a new division of information work in order to qualitatively service new operation forces, leading to the benefits of the development of spiritual production over material. It is prognosed that the new social division of labor will form a qualitatively new nomenclature of workers in domain of national and international education.

The problems of the current state of the theory of education and pedagogy are revealed, those does not have time to produce perspectives of national and international educational policies relevant to the needs of the planet's social organism. The attention of educators focused on the inadequacy of the existing pedagogical and organizational facilities to impact on the formation of creative personality, since they only improve the conservation of the industrial education system. The planetary personality is justified as the ideal of an educated person of the 21st century and the ultimate goal of education and upbringing in the World Knowledge Society. The principle of personalization / individualization is defined as the main parameter of managing the generation of the future education system. Emphasis is placed on the benefits of an open system of education that enhances the degree of individual freedom in a globalized world. Educators and education managers are encouraged to turn to the principles of evolution, which more strongly contribute to the spread of human activity in the school. The attractiveness of the idea of self-education for the modern young generation in the virtual space of the information age is emphasized.

Key words: *planetary personality, industrial education, information education, spirit of the era, science, evolution, free education, theory of education, cognitive pedagogy, personalization, individualization, control parameter.*